

KAREL RICHTER

Ave Caesar II



NA VRCHOLU MOCI
61–44 př. n. l.



€

ΕΠΟΧΑ

POLOZAPOMENUTÉ
EDICE
**Polozapomenuté
války**
VÁLKY

Ediční rada edice Polozapomenuté války

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (Ústav dějin UK a archiv UK)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (FF UJEP Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií
a žurnalistiky)

PhDr. Petr Hofman (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR)

prof. PhDr. Martin Kovář, Ph.D. (FF UK, ředitel Ústavu světových dějin
na FF UK)

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK a Technická univerzita Liberec)

PhDr. Karel Richter, CSc. (předseda Klubu autorů literatury faktu)

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF UK, Ústav světových dějin)

POLOZAPOMENUTĚ
VÁLKY



EDICE



KAREL RICHTER

Ave Caesar II

NA VRCHOLU MOCI
(61–44 př. n. l.)

ŽIVOTNÍ DRAMA GENIÁLNÍHO
VOJEVŮDCE A STÁTNÍKA



NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Karel Richter, 2014

Cover © Karel Kárász, 2014

Drawings © Martin Ďásek, 2014

Czech Edition © Nakladatelství Epocha, Praha 2014

ISBN 978-80-7425-220-4

OBSAH

Skandál v domě velekněze	9
Hispánská příležitost	18
Pompeiův návrat	22
Caesarův konzulát	32
Galské tažení	58
Spiknutí Belgů	83
Probuzení bouře	133
Caesar tasí meč	166
Alexandrijská válka	218
Vítěz	242
Na vrcholu moci	263
Doznívání dramatu	289
Chronologie událostí	335
Literatura	337

SKANDÁL V DOMĚ VELEKNĚZE

Koncem roku 63 př. n. l. se ženy nejpřednějších patricijských rodin jako každoročně shromáždily, aby tajemnými nočními rituály oslavily Dobrou bohyni, strážkyni ženské plodnosti a jednu z božských ochrákyně Říma. Slavnost se konala vždy v některém z patricijských domů za přísného zákazu přítomnosti mužů. Tak přísného, že při obřadech musely být zakryty i mužské sochy. Na počest bohyně se hojně popíjelo víno, zpívalo a rozverně tančilo za doprovodu flétnistek a harfenistek a mezi muži kolovaly dohady, že se tu ženy mezi sebou svlékají do naha a učí se všemožným způsobům, jak dopřávat mužům při milostných stycích co největších rozkoší, a oddávají se všelijakým prostopášnostem. Tentokrát byla slavnost sezvána do Domu publica, z něhož se pontifex maximus a nastávající propraetor Caesar s veškerým mužským služebnictvem na noc uchýlil do rodného domu v ulici Ševců. Předsedat jí měla Pompeia jako hostitelka pro tuto noc. Její nejdůvěrnější služebná jménem Abra, známá svou chtivostí tělesného obcování, uváděla přicházející ženy dlouhou chodbou do zářivě osvětleného reprezentačního křídla paláce, kde je vítala Pompeia spolu se svou tchyní Aurelií. Scházel se tu ženský výkvět římské honorace. Dostavily se i panenské vestálky.

Velekněžský palác od večera naplňovala vůně kadidla a rozmanitých parfémů a zdobné chodby i přepychové komnaty zněly veselými ženskými hlasy, výskotem i zpěvem a skotačivými melodiemi drnkacích nástrojů i rozmanitých píšťal. V průběhu noci jedna z Aureliiných otrokyň, roznášejících pokrmy i pití, narazila v chodbě na podezřelou osobu v ženské tunice s dlouhými rukávy a hlavou až po oči zakrytou závojem. Na otázku, kdo je a co tu dělá, odpověděla osoba zajímkavě a se zjevnými rozpaky mužsky znějícím hlasem, že je harfenistka, pozvaná paní Pompeiou a že ji do domu pustila její služebná, aby tu počkala. Znělo to podezřele. Služka předstírala, že si jde po svých, ale pospíšila si informovat svou paní. Ta přiběhla s houfem účastnic obřadu a otrokyň, ale tajemná osoba se mezitím z chodby vytratila. Zneklidněná Aurelia s otrokyněmi prohledávala celý dům. Objevily ji v Pompeině kahany osvětlené ložnici. Uhodily na ni: „Kdo jste? Co tu děláte?“ Strhly jí z hlavy závoj. Strnuly úlekem: vždyť je to muž! Clodius! Blondatý krasavec, proslulý svůdník,

který se již delší dobu pod záminkou zdvořilostních návštěv točil kolem Caesarovy ženy Pompei, již si zřejmě vyhlédl za další povolnou oběť svých neřestných choutek. Kdyby jeho přítomnost v domě a v této místnosti za daných okolností nebyla tak vážným přečinem, působil by až uboze směšně v ženském převleku, s hrudí vycpanou hadry do ženských tvarů, s nalíčenými tvářemi a rty, když blekotal zmatenou a veskrze nemsmyslnou omluvu, že nechtěl, rozhodně nechtěl nijak narušit slavnost Dobré bohyně, proto si na sebe vzal ty ženské šaty, aby...aby nebudil pozornost...že totiž...že totiž přišel jen paní Pompeie vyřídit omluvu své ženy, která se pro nevolnost nemohla dostavit, aby se zúčastnila... Tady čekal, až...služka přivede paní, tohle chtěl vyřídit, nic víc a hned zase odejít...

Prísna Aurelie však supěla přetlakem zlosti. Bylo jí jasné, oč běží. Co si myslí ten navoněný floutek, ten nemravný zvrhlík a hýřil, jemuž není nic svaté? Že nevidím, jak se snaží vloudit do Gaiovy přízně, aby při svých častých jakoby zdvořilostních návštěvách zastihl jeho ženu, tu nestoudnou koketu, chtivou radovánek, v situaci příhodné pro nevěru nebo alespoň pro její tajné ujednání někde mimo dům? Ušlo mu, že jsem prokoukla jeho spády a že se schválně držím poblíž, abych mařila jejich sblížování? Hezky to měl ten ničema dnes vymyšlené! Využít nepřehledného ruchu v domě k neřestnému spáření s tou čubkou! Gaius ji musí vyhnat z domu!

„Mlč, Clodie!“ okřikla jej s mrazivou příkrostití. „Okamžitě odejdi z tohoto domu! A lituj svého svatokrádežného zločinu!“

Oslavy byly okamžitě přerušeny. Historiograf Robert Harris z historických pramenů vytěžil barvitější obraz Clodiova odhalení: Ženy zabrané do svých rituálních obřadů byly náhle vyrušeny výkřiky. Běžely po hlasu a vzápětí narazily na jednu z Aureliiných propuštěnek, která v hysterickém záchvatu mezi vzlyky ze sebe vyrážela překotné sdělení, že v domě je vetřelec. Přiblížila se k postavě, kterou považovala za hudebnici, ale zjistila, že je to za ženu přestrojený muž...

Během její vzrušené výpovědi se Pompeia spěšně vytratila z místnosti. Aurelia si toho povšimla a začala energicky jednat. Prikázala schovat všechny posvátné rituální předměty a zamknout domovní dveře. S několika nejodvážnějšími ženami a hloučkem vestálek vyšla na chodbu a začala místnost po místnosti prohledávat dům. V Pompeiině ložnici

objevily zahalenou postavu v ženských šatech, která k sobě tiskla lyru a snažila se ukrýt za záclonou. Vzápětí se dala na útěk. Vyběhla z místnosti a po schodech prchala až do jídelny. Tam zakopla o lehátko a ženy ji dostihly a strhly jí z hlavy závoj. Všechny poznaly krasavce Publia Clodia Pulchera. Oholil si bradku, namaloval tváře, nalíčil si černě oči, červeně nabarvil rty. Byl nepochybně opilý. Uvědomil si, že je odhalen, a tak se pokusil svůj původní záměr sejít se intimně s Pompeiou zamaskovat snahou převést celou příhodu v rozverný žert. Vyskočil na jídelní stůl, odhodil plášť, shodil ze sebe tuniku a s nevázanou rozpustilostí předvedl ženám svou mužskou nahotu. Omdlévaly úlekem a se zděšenými a vrcholně pohoršenými výkřiky vybíhaly z jídelny. Clodius v nastalém zmatku vběhl otevřenými dveřmi vedle do kuchyně a oknem unikl z domu. V té chvíli se objevila Pompeia se služkou Abrou. Aurelia se na ni rozkřičela, že cizoložnými pletkami znesvětila obřad. Obě s pláčem popíraly jakoukoli hříšnou domluvu s Clodiem. Hlavní vestálka však prohlásila autoritativně, že bez ohledu na jejich vinu či nevinu posvátné obřady je nutno okamžitě zrušit a uctivatelky bohyně se musí rozejít a sejdou se k obřadům v jiný den.

Nazítří hned po ránu, sotva se Caesar se všemi muži své domácnosti navrátil ze suburské vily do velekněžské rezidence, matka Aurelie, která ho již netrpělivě vyhlížela, vychrlila ze sebe ostudně pohoršlivou událost uplynulé noci.

„Něco takového nemůžeš strpět! Urazila nejenom tebe, velkého pontifika a praetora, ale i Bone Dea, Dobrou bohyni plodnosti a hojnosti! Musíš zjednat úctu sobě, jí a bohům vůbec. Vyžeň ji z domu!“

Caesar, třebaže vždy vnímavě naslouchal matčiným radám a poslušně plnil její příkazy, tentokrát se nemínil s rozhodnutím ukvapit. Samozřejmě si povšiml zalíbení, které zřejmě Clodius Pulcher našel v jeho mladé hezké manželce Pompeie. Viditelně se jí dvořil, s nepochybným prahnutím dosáhnout s ní potají tělesného potěšení. Caesara kupodivu toto zjištění nijak nevyvádělo z míry. Věděl z vlastní zkušenosti, že manželství nebývá pro mnohé ženy důvodem, aby se odříkaly být po vůli i jiným mužům než jenom svému choti. Pompeiu totiž nemiloval natolik, aby úzkostlivě lpěl na její věrnosti. Neposkytovala mu zdaleka tolik slastných zážitků jako Servilia, Mucia či Tertulla i jiné ženy, takže její

milostnou rozdávačností nepokládal za újmu na svém výlučném, úzkostlivě strážném vlastnictví. Mnohem víc mu záleželo na udržení Clodiovy přátelské oddanosti. Potřeboval tohoto světlovlasého kučeravého mladíka, patricia s líbivou tváří, zatíženého pověstí mravního zvrhlíka, který dokonce souložil s jednou ze tří svých vlastních sester. Ochotně ho přijímá ve svém domě bez ohledu na jeho chtivé pohledy vrhané na Pompeiu. Ví o něm, že je schopen podle potřeby shromáždit desítky statných mužů schopných a ochotných pěstmi, ale i s obušky či noži a meči v rukou zasáhnout na jeho pokyn proti komukoli. Cení si jeho kdykoli využitelné ochoty nasadit je k jeho podpoře, neboť v něm vidí muže budoucnosti. „Jsem váš, Gaie Julie,“ ujišťoval ho věrohodně. „Stojím neochvějně na vaší straně.“ Caesar si v duchu kladl otázku, za jakou cenu mu Clodius nabízí svou oddanost. Aby se mohl stát milencem jeho ženy Pompei? Připouštěl, že mu hodnota jeho podpory konec konců za tuto cenu stojí. I mravních zvrhlíků, jsou-li náležitě schopní, je někdy stejně nezbytně zapotřebí jako malty k spojení žulových či mramorových kvádrů při stavbě paláců a chrámů.

Clodius však od Caesara přece jenom za oddané přátelství něco výslovně žádá. Chce se stát tribunem lidu. Výborně! Jako tribun by mohl být pro Caesara ještě užitečnějším spojencem. Jenže tribunem může být zvolen jenom příslušník plebsu nikoli šlechtic jako on. Potřeboval by se tedy zbavit svého šlechtictví tím, že by ho alespoň na čas formálně adoptoval někdo z plebejců. Nemohl by mu Caesar pomoci získat někoho takového? Ale ovšem že by mohl. Za přiměřený peníz se jistě dá pořídit i adoptce. Porozhlédne se mezi svými popularistickými stoupenci. Přislíbil, že mu k splnění podmínky tribunní volby dopomůže. Skutečně najde mladého plebejce, dokonce mladšího než Clodius, kterému za slušnou odměnu nebude činit potíže přijmout o něco staršího mladého šlechtice za syna. Získat potřebný počet hlasů, aby byl zvolen tribunem, už bude pro Clodia hračkou.

Skandál ve velekněžském sídle ovšem vyvolal závažnou komplikaci. Už nazítří ráno se mnozí senátoři od svých manželek, které se v noci v spravedlivém pohoršení předčasně vrátily domů, dozvěděli, co se seběhlo. V hloučcích senátorů, scházejících se před vchodem, se o tom tlučeně hovořilo hlava u hlavy. Představte si, ta Caesarova Pompeia! Ona je, pravda, trochu do větru. Ráda sem tam někomu podrží. Ale představte si,

pustila v noci tajně Clodia, toho kance, v přestrojení za ženskou do domu při obřadech Dobré bohyně! Myslela, že si toho v tom ženském rumraji nikde nevšimne. Chudák Caesar! Má teď z ostudy roucho! Chudák? Jakýpak chudák? Co si vzal, to má! Jak si kdo ustele, tak si lehne!

Desítky zvědavých očí pozorovaly Caesara v jednací síni kurie, jak se s kamennou tváří a pevně semknutými rty, nikoho si nevšímaje, ubíral k praetorské lavici. Kdyby záleželo na něm, přešla by se celá ta nechutně trapná záležitost mlčením. Sotva však předsedající konzul Murena, Clodiův tchán, zahájil jednání oznámením, co je na pořadu dne, vztyčil se bývalý praetor Cornificius, který se rád jevil jako strážce náboženských ctností, s námitkou proti programu jednání: „Žádám, aby se přikročilo k mimořádné rozpravě o hanebných a nemorálních událostech, k nimž, jak se dozvídáme, došlo údajně v noci v oficiálním sídle pontifika maxima.“ Konzul Murena, který již také věděl, co se stalo, ať už si o věci myslil cokoli, neměl jistě zájem, aby kvůli Clodioví padl stín na celou rodinu. „To je záležitost, která se netýká senátu,“ odvětil. „Vyšetření toho, co se skutečně stalo, nebo nestalo, v domě velkého pontifika, spadá do jeho pravomoci.“

Ihned vyskočil Cato s očima planoucícma vášnivostí veřejného mra-vokárce: „Senát však nemůže zůstat netečný. Navrhuji požádat kolegium pontifiků, aby vše přísně vyšetřilo a podalo senátu co nejdříve podrobnou zprávu.“

Murena byl chtě nechtě nucen dát o Catonově návrhu hlasovat. Většina byla pro. Exkonzul Cicero, který si umiňoval, že se bude držet stranou, aby si zbytečně proti sobě nepopudil Caesara, na němž mu přece jen dosti záleželo, se přesto nakonec neudržel, aby se do věci nenamočil. Povstal a s pohledem na něj upřeným rozvážně pronesl: „Ježto byl údajný zločin spáchán v domě velekněze, který je zde přítomen, snad ho můžeme požádat bez dlouhého čekání na výsledek vyšetřování, aby nám sdělil, zda k řečenému zločinu skutečně došlo či nikoli.“

Caesar s železným klidem povstal a s nepatrnou prodlevou hlasitě odpovídal: „Obřady Dobré bohyně nejsou záležitostí velkého pontifika, a jelikož jsem jako muž nesměl být a nebyl přítomen, nemohu v této chvíli zodpovědět otázku, která předbíhá vyšetření.“ Usednutím dal najevo, že nemá co dodat. Cicero se však nedal tak snadno odbýt. Znovu se zvedl s poněkud jízlivou poznámkou:

„Obřadu však předsedala, pokud je mi známo, manželka velkého pontifika, takže on jako její manžel má již jistě z první ruky zprávy o tom, co se vlastně přihodilo. Má otázka tudíž není nemístná.“ Posadil se s přesvědčením, že dostal Caesara do úzkých. Gaia Julia však nebylo tak snadné vyvést z rovnováhy. Vstal a bez nejmenších rozpaků pronesl: „Ta žena už není mou manželkou, takže nemám, co bych řekl v jejím zastoupení.“

Jednací síň zašuměla údivem a vzrušením. Cicero vyletěl ze svého místa ještě dřív, než se Caesar stačil posadit.

„Můžeme to chápat jako potvrzení, že k zločinu skutečně došlo?“

„Mé rozhodnutí je mým rozhodnutím. Zločin může být potvrzen pouze objektivním důkazem, nikoli soukromým rozhodnutím.“ Cicero se však stále ještě nechtěl vzdát.

„Pokud by k zločinu nedošlo, jaký měl náš velekněz důvod, aby se rozváděl?“

„Důvody k rozvodu mohou být různé. A nikomu do nich nic není. V případě velekněze, aby bylo jasno, zločin nemusel být spáchán, ale velekněz nemůže žít se ženou, na niž padlo třeba jen pouhé podezření z nějaké nekalosti.“ Na to už Cicero nemohl říci ani slovo. Oba se posadili a konzul Murena s úlevou přikročil k dalšímu bodu jednacího pořadu.

Cicero Caesara podezíral, že rozhodnutí o rozvodu učinil až v senátu, aby vyklouzl ze slepé uličky, kterou mu svými dotazy uchystal. Podle něho se své ženy zřekl s lehkostí, s jakou by člověk nevyhnal ani psa. Pompeia jako dcera bohatého otce našťástí měla kam jít.

Třebaže neexistoval zákon stanovící, jak má být potrestán muž, který svévolným vstupem do domu, kde se konají oslavy na počest Dobré bohyně, a narušil posvátný obřad, rozjitřené veřejné mínění donutilo senát, aby odhlasoval rozhodnutí, že Clodius se svým hříšným skutkem dopustil zločinu, který podléhá soudu. Přičinili se o to jeho četní nepřátelé. Především Lucullus, manžel jeho nejmladší sestry, který mu nemohl zapomenout, že za války proti Mithridatovi se mu za všechno dobro odměnil tím, že proti němu vyvolal vzpouru vojska. Hořkost této proradnosti nestrávil ani po velkolepém triumfu, který mu před dvěma lety vymohl Cicero jako protislužbu za pomoc proti Catilinovi. Triumf byl pro Luculla náplastí na palčivou křivdu, kterou utrpěl, když Pompeius znevážil jeho válečné zásluhy a potupně ho zbavil velení. Ale hořkost Clodiovy

intriky se mu nedařilo z mysli vypudit. Teprve nyní, po dvouletém blahobytném odpočinku v jeho přímořské luxusní vile se mu dostalo příležitosti pomstít se Clodiovi za neodpustitelnou zradu. Přiměl, jistě nikoli jen slovy, ale i nemalým honorářem proslulého rétora Hortensia, aby převzal obžalobu.

Věhlasný právník přerušil své starobní lenošení a začal pilně shromažďovat výpovědi svědků. Závažná byla výpověď Caesarovy matky Aurelie, která bez ohledu na synovy důvody k zdrženlivosti v Clodiově postihu shodně s vnučkou Julií potvrdila, že Clodius byl onu noc přistižen v Pompeině ložnici. Caesar byl sice nucen předstírat, že je Clodiovým činem pohoršen, ale jeho potrestání se nijak nedomáhal a svědecký podíl na obžalobě odmítl s odůvodněním, že nebyl v domě přítomen, takže nemá, co by dosvědčil. Odprísáhnuv před porotou věrnost bohům a římskému lidu, s pohledem upřeným na obžalovaného, podle Maxe Galla, prohlásil: „Já Clodia neobviňuji! Nevím, co se v Domě Publica odehrálo. Pokládám Clodia za upřímného a nevinného.“ Získal tak Clodiovu nehynoucí vděčnost, která měla pro něj větší cenu než zrušené manželství s ženou, která mu byla lhostejná.

Clodius byl navzdory své mravní otrlosti, anebo možná právě díky ní, mužem budoucnosti. Kromě nepřátel měl i nemálo vlivných přátel. Jeho obhajobu převzal bývalý konzul Gaius Scribonius Curio. Snažil se vysekat svého klienta z obvinění tím, že sehnal svědka ochotného odprísáhnout, že Clodius nemohl spáchat, z čeho je obžalován, neboť tu noc, kdy se daný zločin udál, nocoval jako host v jeho domě devadesát mil od Říma. Hortensius, přesvědčený, že Clodius je vinen, usilovně hledal a našel svědka, který Curiovo alibi, jež pokládal za falešné, byl schopen a ochoten vyvrátit. Přivedl před porotu člověka, který odpoledne v den spáchání zločinu viděl Clodia v rozhovoru s Ciceronem. Šlo nyní o to, jestli Cicero potvrdí pravdivost této výpovědi. Přesněji řečeno, jestli bude svolný zpřetrhat svým svědecktím dosavadní přátelské vztahy s Clodiem, který byl v době jeho konzulátu jedním z jeho tělesných strážců. Přestěhováním do své nové, velkolepé rezidence na kapitolském vršku, kterou si koupil od Crassa po dlouhém smlouvání za pouhých tři a půl milionů sesterciů, se stal sousedem Clodiovy prostřední sestry Clodie, které tu žila v domě zděděném po rodičích. Tuto chytrou a nevědne krásnou ženu s výrazně velkýma očima, opěvovanou verši senátora

Catula, který byl schopným básníkem, obdivoval Cicero tak nápadně, že jeho manželka Terentia začala na ni nenávistně žárlit. Ona ho také přinutila, aby před soudem nakonec proti své vůli její vlastní očitě svědectví Clodiova náboženského zločinu doplnil potvrzením nepravdivosti Scriboniem vykonstruovaného alibi. Nakonec sám při své ješitné ctižádostivosti našel zalíbení v roli korunního svědka, který se zavděčil senátní elitě a sklízel od ní pochvaly. Poštval tím ovšem proti sobě rabiátské tlupy Clodiových plebejských přívrženců, vedených synem obhájce Curia, takže mu senát stejně jako členům poroty musel zajistit tělesné strážce. Clodiova vina začala být zcela nepochybná. Velice ho znevážil Lucullus, sršící touhou svého nevděčně zrádného příbuzného zdeptat. Podrobně líčil, jak před nějakými deseti lety, když Clodius přibyl na návštěvu do jeho domu v Neapolském zálivu, přistihl svou manželku, jeho rodnou sestru, jak spolu smilnili v její ložnici jako pes s čubkou, což sledoval ukryt pod jejím ložem. Svým svědectvím ovšem zároveň, a možná ještě více, znevážil nejen svou manželku, ale i sebe. Zdlouhavý soudní proces se již zřetelně schyloval k provinilcovu odsouzení. V té chvíli Clodius a jeho přátelé a příznivci, k nimž se řadil i Crassus, přešli po nezdaru rétorické obhajoby k zastrahování porotců a poté k jejich získávání podplácením. Tato metoda se velice osvědčila.

V květnu roku 61 př. n. l. soud skončil naprosto neočekávaným Clodiovým osvobozením, když jedenatřicet členů poroty proti pětadvaceti prosadilo ortel „Nevinen“. Lucullovi a dalším Clodiovým nepřátelům z řad senátní nobility nepochopitelný zvrat v průběhu soudního řízení a zjevná nespravedlnost rozsudku vyrazily dech. Catulus se na jednoho z porotců při setkání pohrdlivě obořil: „Nač jste si, vy zastánci práva, vyžádali ochranu? Aby vás někdo neoloupil o peníze, za které jste prodali spravedlnost?“ Hluboké roztrpčení nad zkorumpovaností soudu dost možná přispělo k tomu, že nedlouho poté zemřel.

Korunní svědek obžaloby Cicero se pro Clodia navzdory tomu, že obžaloba pohořela, stal nepřitelem s hrozbou krevní msty v zádech.

Caesarovi se bezděky povedlo účasti na ostudné soudní frašce vyhnout, když mu byla jako praetorovi usnesením senátu přiřčena správa Zadní Hispánie (Hispanie Ulterior). Provincie, kde působil již před osmi lety ve funkci quaestora tehdejšího provinčního správce Veta a kde měl

z té doby mnoho přátel z řad Hispánců i Římanů a taky vášnivou milenku, která sice náležela místodržitelovi, ale při jeho časté nepřítomnosti v hlavním městě dopřávala ve svém loži ochotně sexuální potěšení i jemu. Nevyčkal ani, až mu senátní úřad vydá písemné potvrzení schváleného ustanovení s podrobnými pokyny, jak dohlížet na těžbu stříbra, rudy a dodávky mědi a zemědělských produktů a řádný výběr daní. Již v lednu, dlouho před skončením soudu s Clodiem, se vydal na cestu do Corduby s úlevou, že nechává za zády celý ten zpropadeně nepříjemný Clodiův skandál i svůj rozvod a s tím vším spjaté politické rozbroje mezi populáry a optimáty. I když sám patřil k populářům, nepřál si být v této chvíli mezi dvěma mlýnskými kameny.

Do cestovního vozu přibral svého přiděleného quaestora Veta juniora, jehož otci sám svého času sloužil v téže funkci. Společně s nimi cestoval i zámožný Hispánc Lucius Cornelius Balbus, jemuž Pompeius za prokázané služby dopomohl k římskému občanství. Caesar si jej jako zkušeného důstojníka a znalce místních poměrů vybral pro funkci náčelníka svého vojenského štábu s titulem praefectus fabrum (velitel technického sboru). Možná vzal s sebou i svého tajemníka Aemilia. (Bertold Brecht ve smém nedokončeném románu *Obchody pana Caesara* nazývá jeho tajemníka jménem Rarus.) Tajně ve svém konvoji vozů a jezdců propašoval z Říma i uprchlého numidského prince Masinthu, kterého již řadu měsíců skrýval ve své suburské vile, poté co se mu ho nepodařilo obhájit proti tyranskému králi Hiempsalovi, požadujícímu soudní cestou jeho vydání do Nummidie. Hispánie principi slibovala spolehlivé bezpečí.

HISPÁNSKÁ PŘÍLEŽITOST

Caesarovi samému před odjezdem vyvstaly potíže. Na paty se mu věšela zátěž dluhů, které podle historika Appiana činily pětadvacet milionů sestercií. Věřitelé v obavě, že chce oddálit splacení jejich pohledávek anebo jim snad dočista uniknout, začali podnikat kroky, aby mu bylo znemožněno opustit město. Hrozilo mu dokonce pozastavení praetorství, dokud nezaplatí své dluhy. Nezbylo mu, než aby se obrátil opět na Crassa, který si již předtím schopného Gaia Julia neváhal k sobě připoutávat ochotnými půjčkami. Ostatně měl z čeho půjčovat, neboť vlastnil údajně osmnáct tisíc amfor plných stříbrných mincí. I tentokrát mu pomohl z nesnází složením finanční záruky. Cenil si vysoce jeho podnikavosti a schopnosti rázného jednání. Věřitelé se uklidnili a Caesar opustil Řím, jak nejrychleji mohl, bez čekání na konzulské požehnání. Doufal, že roční výkon místodržitelských pravomocí v Zadní Hispánii mu stejně jako jeho předchůdcům přinese zisk, který ho zbaví finančních starostí.

Po čtyřtýdenní vytrvalé jízdě po cestách, které místy, zejména při průjezdu alpskými průsmyky, vyžadovaly značnou námahu koňských záprahů, a dokonce i občasně sesednutí cestujících, dorazil konvoj cestovních i nákladních vozů i jezdců ozbrojeného doprovodu do hlavního města provincie, do Corduby, ležící v úrodné nížině řeky Baetis (dnes Guadalquivir).

Jako místodržitel, sídlící i se svou suitou a úředníky v honosném vládním paláci, byl Caesar neomezeným vládcem provincie, zahrnující dnešní Andalusii a Estramaduru, Lusitanii i dnešní Portugalsko. Byl hlavou civilní správy, nejvyšším soudcem i vrchním velitelem přiděleného vojska v síle dvaceti kohort, to jest dvou legií. Podřízený quaestor mu zajišťoval vedení účtů, vybírání daní a poplatků a podle potřeby jej zastupoval ve výkonu soudních pravomocí. Provincie dodávala Římu a celé Itálii obilí, olivový olej a víno. Vynikala mimo to bohatstvím rudných ložisek. Po několikaleté válce římských legií s armádou vojevůdce Sertoria se ještě hospodářsky nezotavila natolik, aby se z jejího spravování dal okamžitě vytěžit tak velký soukromý zisk, jaký by Caesar potřeboval k vlastnímu rychlému zbohatnutí. Musel se v prvé řadě starat o zahlazení válečných škod, rozvoj zemědělství, řemesel a obchodu. Velkou zátěží

ekonomického uzdravování země byla masová zadluženost obyvatelstva. Caesar se ji snažil potlačit zákonem nařizujícím, aby dlužníci dvěma třetinami svého výdělku spláceli své dluhy až do jejich uhrazení. Tento zákon, podivně kontrastující s jeho vlastní dlužnickou situací, přece jenom přispěl záhy k nápravě daného společenského neduhu a získal mu značnou popularitu. V duchu popularistických idejí se staral o zlepšení životních podmínek nemajetných obyvatel. Snažil se provincií vymoci úlevy i v senátem požadovaných daních a poplatcích. Dosáhl dokonce zrušení perzekuční válečné daně. V péči o rozkvět provincie a jejích obyvatel mu usilovně pomáhal jeho nejbližší spolupracovník ve funkci praefekta fabra Lucius Cornelius Balbus, který se stal jeho doživotním oddaným přítelem. Původem Féničan, narozený v Gadesu, tehdy již čtyřicetiletý zámožný obchodník. Muž tmavé pleti s vlasy a vousy černými jako uhel, zuby a bělmo očí bílé jako slonovina. Mluvil velice rychle a rád se smál. Jeho rady byly moudré a Caesar na ně dal. Byl první z římských guvernérů, který se prozíravě zaměřoval na podporu hispánských obchodníků nejenom proti římské konkurenci, ale i proti nepochopení vlastních krajanů. Byl to jistě Balbus, kdo ho inspiroval k přesídlování obyvatelstva z horských oblastí, kam uprchlo před hrůzami války z měst, zpět do jejich původních domovů, kde se projevoval tíživý nedostatek pracovních sil. Přestěhováním živořícího obyvatelstva z přelidněných krajů do silně vyhládnělých oblastí rudných dolů se přičinil i o oživení těžby, která se vyplácela obchodníkům a skýtala obživu i nezaměstnaným přistěhovalcům. Ty, kteří se zdráhali zanechat volného pastýřského života v končinách, kam se ani výběřcím daní nechtělo vláčet, neváhal k přesídlení přinutit mocí.

Rozsáhlé oblasti provincie v severním pomezí byly zmítány neklidem, který tu přetrvával z válečných časů. Obyvatelstvo sužovaly loupežné nájezdy divokých iberských kmenů a nedařilo se tu plně obnovit autoritu místodržitelské moci a platnost zákonů. To byla příležitost, které se Caesar jako rozený válečník dychtivě chopil. Z hispánského obyvatelstva naverboval a zformoval dalších deset kohort, které vyzbrojil a podrobil římskému výcviku, takže měl pod svým velením tři šestitisícové legie, s nimiž se rozhodl rozpoutat válku proti nepoddajným horským kmenům narušujícím klid a mír provincie. Vítěznou válku, v níž nechá zaskvěť svou vojevůdcovskou zdatnost, odvahu, odhodlání, své dokonalé

ovládání zbraní a nezranitelnost v bojích. To je jeho cesta vzhůru, k vrcholům moci.

Po důkladné přípravě zahájil tažení proti okrajovým územím západní Lusitánie s plánovaným vpádem do dnešní Galicie. Tamější bojovné kmeny z opevněných sídlišť na vrcholcích horských hřbetů a výšin v prostoru mezi řekami Tagus (Tajo) a Duerpo (Duero) neustále ohrožovaly zemědělce usídlené v nížině a drancovaly jejich osady. Likvidaci tohoto nebezpečí si předsevzal jako svůj první vojenský úkol. S nově vyzbrojeným vojskem rozvinul tažení proti Kallaikům na severozápadě a Lusitáncům na jihozápadě poloostrova. Osazenstvo nejbližší horské pevnosti Mons Herminius v Sierra Estrella, k níž přitáhl se svým mohutným vojskem, vyzval, aby se vzdalo odporu, odevzdalo všechny zbraně a dobrovolně přesídlilo do údolí. Když domorodci podle jeho očekávání odmítli, přikročil k dobývání jejich urputně bráněných postavení. Navzdory fyzické zdatnosti a kvalitní výzbroji i početnosti Lusitánců obratně vedenými ztřebeni drtil jejich odpor a dobýval jedno horské postavení za druhým. Překvapoval protivníky rychlými přesuny a útoky z nečekaných směrů, předvídaním jejich úskoků a nastražovaných léček i rozhodností a nelítostnou tvrdostí úderů. Úspěšně se dokázal vyhýbat přepadům ze zálohy. Postupně zatlačoval zuřivě vzdorující Lusitánce k pobřeží, kde jejich spojené voje donutil k rozhodné bitvě. Na rozlehlé planině, obklopené nevysokými pohorky, kterých dokázal využít k překvapivým bočním atakům jízdy, promyšleným zasazováním čelních a křídelních úderů, rozčlenil a postupně rozdrtil a zmasakroval bojové formace nepřátel, jejichž zbytky zmateně prchaly k atlantickému pobřeží. Na ukořistěných plavidlech unikaly pronásledovatelům na ostrov Berlanga v Biskajském zálivu.

Caesarův pokus vysadit na ostrově z najatých a rekvírovaných rybářských a obchodních lodí úderné oddíly, které by závěrečným útokem zakončily likvidaci lusitánského odporu, se nezdařil. Mračna šípů a kamení znemožnila přistání lodí, které nebyly uzpůsobeny k bojovým akcím. Caesar se však nikdy nedával nezdařem odradit od pojatého záměru. Prostřednictvím jízdního kurýra povolal z Gadesu flotilu válečných lodí. Pohled na blížící se mohutné galéry s napjatými plachtami a řadami mohutných, rytmicky zabírajících vesel na bocích, jaké tu nikdo ještě nikdy neviděl, zbavil Lusitánce odvahy k odporu. Hromadně skládali

zbraně a vzdávali se do zajetí. Zběsilci, kterým se nechtělo odhodit meče a oštěpy, byli nemilosrdně pobiti. Povzbuzen úspěchem svých válečných akcí, jež osobně vedl, podnikl poté Caesar rozsáhlou invazní operaci. Posunoval se s flotilou bouřlivými vodami Atlantiku podél pobřeží západním směrem až k Brigantiu (dnes Betáns) a obsazoval i dobýval nová, Římany dosud nepodrobená území Gallaecie (Galicie). Všude nastoloval římskou nadvládu a vytvářel podmínky pro zakládání římských kolonií a rozkvět obchodního podnikání. Stal se vítězným vojevůdcem na nejzazším západním konci římského světa. Všude nekompromisně zaváděl pořádek a platnost zákonů. Z bojů přivedl tisíce zajatců, jež se ziskem prodal jako otroky do dolů, kde chyběly dělné ruce. Zajistil tak pro Řím plynulý přísun dvou třetin celkové těžby rud. Získával obdiv a přátelství místních veličin i sympatie lidových mas, neboť dokázal věnovat pozornost jejich potřebám. Ačkoli nekrade a nevydírá, i jeho soukromá peněžní truhlice se utěšeně plní díky válečné kořisti a ochotným darům místních boháčů, kteří mu vděčí za zklidnění společenských vod, potlačování zločinnosti a prosazování práva a spravedlnosti i za vytrvalé úsilí o rovnoprávnost s občany Říma. Během svého místodržitelství vyzískal asi pětatřicet milionů sestercií. I jeho vojáci ho milují. Snášejí všecku nepřízeň života v poli s nimi. Obdivují jeho sebekázeň. Všimají si jeho střídmosti v jídle i pití, každodenního tělesného cvičení a otužování koupelí ve studené vodě a také jeho chrabrosti, když se vrhá do bojů v čele jejich šiků. Pozorně naslouchají jeho slovům, kdykoli k nim promlouvá, a jeho výzvy a příkazy jsou pro ně zákonem. Vděčí mu i za štědré odměny. Na konci lusitánského tažení mu v La Coruña vzdali nadšený hold a povolali ho imperátorem, což mu skýtá právo po návratu slavit triumf v Římě. Historik Sallustius o něm za dvacet let napíše: „Caesar si zvykl hodně pracovat a málo odpočívat. Soustřeďoval se na záležitosti přátel na úkor svých vlastních. Nikdy nezanedbával nic, čím by mohl někomu prokázat laskavost. Dožadoval se silného imperia, armády a nové války, aby mohl předvést svůj talent.“

POMPEIŮV NÁVRAT

V Římě se zatím povážlivě kazilo společenské povětří. Již od poloviny ledna roku 62 př. n. l., kdy poslové doručili do senátu zprávu, že v Brundisiu, vzdáleném téměř tři sta mil od Říma, přistály lodě s legiemi Pompeia Velikého v celkové síle čtyřiceti tisíc mužů, senátní nobilita v čele s Catonem se chvěla obavami, že Pompeius Magnus se svým vojskem potáhne nyní na Řím, aby se zmocnil vlády. Vítězný vojevůdce však učinil, co nikdo nečekal. Shromáždil následující den své vojsko na brundisijském náměstí a předstoupil před ně s proslovem přibližně tohoto znění: „Vojáci, děkuji vám za věrné služby. Porazili jste pontského krále Mithridata, největšího nepřítele Říma od punských válek. Vykonali jste hrdinské činy, které vstoupily do dějin. Vrátili jsme se domů a dnes nastal pro nás všechny neradostný den našeho rozloučení. Úkol, kterým nás pověřil senát a lid, je splněn. Nepatří k němu udržování armády na území Itálie. Vrátime se tudíž všichni do svých domovů. Slibuji vám, že nikdo z vás nezůstane bez odměny a vy víte, že já své sliby plním. Dostanete podle zásluh peníze i půdu.“ Propukl ohlušivý jásot, který mu hodnou chvíli znemožňoval pokračovat. Když náměstí konečně ztichlo, zakončil svůj proslov výzvou: „Rozejděte se zatím tam, kde máte kdo domov, ale buďte připraveni, až vás povolám k sobě do Říma, abych vám vyplatil zaslouženou odměnu a abychom společně nejvelkolepějším triumfem, jaký kdy město na Tibeře vidělo, oslavili naše společná vítězství hodná světodějných činů Alexandra Velikého.“

Rozpustil své legie a jejich příslušníkům bylo ponecháno na vůli, jestli chtějí nějakou dobu utrácet žold v městských tavernách a nevěstincích, anebo se rovnou vydat na cestu do míst svého trvalejšího pobytu. Pompeius sám se zatím jen s hloučkem nejbližších přátel a spolupracovníků v doprovodu nevelkého oddílu tělesné ochrany a s nejnutnějším vezeným nákladem vypravil koňmo beze spěchu po silnici směřující do Říma. V každém městě, kterým projížděl nebo kde se jeho konvoj zastavil k odpočinku, i ve venkovských hostincích, v Tarentu, Venusii, v Capui, všude se sbíhaly stovky a tisíce lidí, kteří ho radostně zdravili a vítali.

Domů Pompeius nijak nespěchal. Se svou ženou Mucií, jejíž cizoložné miliskování s mnoha muži, včetně Caesara, mu nezůstalo utajeno, se rozhodl rozvést. Poslal jí hned po vylodění v Brundisiu dopis, jímž jí to dal na vědomí s výzvou, aby se klidila z jeho domu, dřív než dorazí do Říma, a to bez dětí, jež zůstanou v jeho péči. Tím si ovšem zneprátelil oba její bratrance, generála Metella Celer a tribuna Metella Nepota, který se do Itálie vrátil s ním, a nyní prudce zchlazen ve svém dosavadním bezvýhradném přílnutí k němu, se od něho odtrhl a vracel se do Říma, odhodlán přidat se k jeho zavilým odpůrcům.

K hlavnímu městu Pompeius dorazil se svým doprovodem koncem ledna. Ubytovali se na Martově poli ve Ville publica, kam si pozval nové konzuly Pupia Pisona a Valeria Messallu a řadu čelných senátorů včetně Cicerona. Čekali na něj ve studené, nevyhřáté audienční síni. Přišel zvenčí, kam musel vyjít, aby pozdravil tisícové davy, které ho přišly pozdravit, provolávaly mu slávu a přály si ho spatřit. Pádovým vojenským krokem v celé své imperátorské mohutnosti, v lesklém krunýři a zimní vojenské výstroji pod šarlatovým pláštěm, přiléhavých nohavicích po kolena, bílých ovinovačkách a šněrovacích okovaných červených vojenských botách připochodoval před početné seskupení hodnostářů, kteří ho pozdravili povstáním z lavic. Sňal peřím zdobenou přilbu z hustých, nakadeřených a do patky sčesaných tmavých vlasů a podal ji pobočníkovi. Srdečně objal Cicerona, který stál v popředí. „Rád tě vidím, Marku Tulie! Nebýt tebe, neměl bych se kam vrátit.“ Přítomné vyzval, aby se posadili, a sám rovněž usedl do velkého křesla, které mu přinesla dvojice otroků. Svůj proslov zahájil poděkováním všem účastníkům shromáždění, že přijali jeho pozvání. Chtěným úsměvem zakrýval rozmrzelost, že se nedostavil Cato, jeho sršatý odpůrce, jehož se chystal oslovit velkolepým usmiřovacím návrhem. Nedostavil se ani Crassus. „Chci vám podat předběžnou zprávu o plnění úkolu, jímž jsem byl senátem a lidem římským pověřen. Během svého válečného tažení jsem dobyl tisíc pevností, devět set měst a čtrnáct celých zemí včetně Sýrie, Palestiny, Arábie, Mezopotámie a Judey. Založil jsem nejméně třicet devět nových měst, z nichž pouze tři jsem dovolil nazvat jménem Pompeiopolis.“ Jeho řeč působila vychloubavě, až téměř chvástavě. Někteří ze senátorů si vyměňovali znechucené pohledy, ale fakta, která Pompeius dával na vědomí, upoutávala obdivnou pozornost: Daň z majetku, kterou zavedl

v dobytých městech a zemích, zvýšila státní příjmy Říma o dvě třetiny. Ze svého osobního majetku se rozhodl přispět do státní pokladny darem ve výši dvou set milionů sestercií. Zdvojnásobil rozlohu římské říše, jejíž hranice nyní sahají až k Rudému moři. Pompeius se na chvíli odmlčel, aby nechal svá sdělení náležitě zapůsobit, a rozhlédnuv se vítězoslavně po auditoriu, dodal: „Bude samozřejmě zapotřebí, aby senát veškerá má dobytelská a osídlovací rozhodnutí se zpětnou platností potvrdil zákonem.“ Cicero se osmělil otázat, jaký zákon má na mysli.

„Jeden, jediný,“ odvětil Pompeius. „V nejstručnějším znění. Senát a lid římský schvaluje veškerá rozhodnutí Pompeia Velikého pojatá a uskutečněná při dobývání a správě východních oblastí.“

Nikomu z přítomných senátorských špiček se nechtělo věřit, že by to bylo vše, co Pompeius od senátu očekává. Taky že nebylo. Na přímý dotaz uvedl, že si přeje, aby mu byl v září o jeho narozeninách povolen triumf, jímž chtěl zvláště působivě připomenout své zásluhy. Netajil se ani s tím, že se chce ucházet příští rok podruhé po deseti letech o úřad konzula.

Ozvaly se námitky. Chce-li triumf, znamená to, že vstoupí do města jako imperátor. V tom případě se ale nemůže zúčastnit kampaně pro volbu do úřadu konzula, jež je záležitostí ryze civilní.

„Mohu,“ namítl Pompeius, „pokud mi senát a lid římský odhlasuje, že smím usilovat o zvolení do úřadu konzula v nepřítomnosti. Není přece třeba, abych vedl běžnou kampaň a představoval se veřejnosti na volebních shromážděních. Nejsem přece pro voliče osoba neznámá.“

Senátoři nesmlčeli přímý dotaz v záležitosti, která je již delší dobu zneklidňovala: Co zamýšlí se svou armádou?

„Armádu jsem rozpustil. Vojáci se rozcházejí do svých domovů.“

„Ale slíbils jim prý půdu.“

„Slíbil. Zaslouží si přece odměnu. Ode mne dostanou peníze. Senát jim snad neodepře pozemky k obživě.“

V síni se rozhostilo rozpačité, spíše odmítavé ticho. Pompeius vycítil nepřízeň. Napřímil se v křesle: „Ruku na srdce, pánové,“ řekl dotčeně. „Já jsem nemusel své vojsko rozpouštět. Mohl jsem s ním bez překážek vstoupit do Říma a vynutit si vše, oč nyní hodlám senát ve vší pokoře a se vší úctou požádat. Svou ochotu spolupracovat se senátem chci osvědčit i v budoucnu mimo jiné i novým uspořádáním svého soukromého života.“

Nechápavé pohledy v auditoriu ho přiměly, aby se vyslovil určitěji: „Možná už víte, že jsem se rozvedl s mou manželkou Mucií.“ V síni to zašumělo. Senátoři si uvědomovali důsledky toho, co se dozvídají: Pompeiův rozkol s bratry Metellovými, z nichž jeden je zasloužilý vojevůdce a druhý vlivný tribun. Pravda, Mucia byla lehkovážná žena, o níž se mluvilo jako o čubce, která lehala na záda a roztahovala nohy pro kdekoho od prvního dne, kdy odjel do války, ale rozvod je veřejná pohana, kterou mu Metellové jen tak neprominou.



Marcus Porcius Cato

„Zamýšlím se oženit s jednou z dcer Catonovy sestry Servilie, zatímco s druhou je rozhodnut uzavřít sňatek můj syn.“ Síň zahlučela tlumenými projevy všeobecného údivu. Pompeius hledá cestu k senátním optimátům! Přímo k jejich arciknížeti. Pro populáry to bude rána mezi oči!

„Cato s tvým rozhodnutím souhlasí?“ otázal se Cicero, znaje hloubku Catonovy nenávisti k Pompeiovi.

„S Catonem jsem o tom ještě neměl příležitost hovořit. Proč se ptáš? Obáváš se snad nějakých potíží z jeho strany? Nebo dokonce odmítnutí?“

„Tvé rozhodnutí je zajisté moudré, ale Cato by o něm měl asi vědět dřív než kdo jiný.“

Pompeius se zasmušil. Až do této chvíle ho ani nenapadlo, že by mohl narazit na Catonův nesouhlas. Skoro se ulekl pomyšlení, že by se to stalo.

Ještě týž den, podle jedněch zdrojů, si pospíšil vyhledat Catona, který zřejmě náhodou meškal v domě Servilie, manželky senátora Silana a Caesarovy dávné milenky. Po nadšeném souhlasu ambiciózní matky a obou jejích dcer z prvního manželství, jichž se jeho nabídka týkala, zeptal se přítomného Catona, zda může počítat s jeho souhlasem. Cato však jako jejich strýc a poručník k úleku všech tří Pompeiův návrh příkře odmítl s odůvodněním, že manželství není záležitostí chladných kalkulací. Vzhledem k tomu, že Pompeius jako imperátor očekávající rozhodnutí o triumfu nemohl zatím vstoupit do města, zdá se věrohodnějším Harrisovo sdělení, že požádal Catonova přítele Munatia, aby doručil jeho sňatkovou nabídku do Catonova domu, kde byla náhodou shromážděna celá rodina na jakési vnitřní oslavě. Ženy byly údajně bez sebe radostí z nabídky sňatkového spříznění s největším válečným hrdinou a navíc pohledným mužem, a jeho synem, dědicem imperátorovy mužné sličnosti i majetku. Catona však popadl vztek a bez rozmyšlení ze sebe vysopil: „Jdi, Munatie, a vyříd Pompeiovi, že Cato se nedá nachytat na peníze a parádu jako nějaká ženská!“ Po krátké odmlce o poznání klidněji dodal: „A taky mu řekni, že oceňuji jeho snahu po dohodě, a jestli to myslí upřímně, jsem ochoten mu věnovat své přátelství, což je mnohem spolehlivější vztah než jakékoli manželství.“

Pompeius přijal Catonův vzkaz pochopitelně jako urážku, která se neodpouští. Jestli to myslím upřímně! To si dovolí ten plesnivý suchar, ten ubohý potinoha, vzkázat mně, dobyvateli a vládci dvaatřiceti zemí!

V mizerné náladě odjel z Villy Publica do svého venkovského sídla na Albanských pahorcích. Tady se konečně po šestiletém odloučení shledal se svou, nyní již devítiletou dceruškou, která tu vyrůstala v přepychu a hojnosti všeho pod dohledem svého učitele, věhlasného gramatika Aristodema z Nyssy.

Uvítání před vstupním portálem, i když v závěru vyvolalo rozpaky, nakonec Pompeia i všechny, kdo se tu v kypivé radosti shromáždili, příbuzné, přátele i otrocké služebnictvo, srdečně pobavilo. Pompeiova dcerka se totiž otci na přivítanou chtěla pochlubit přednesem úryvku z Homéra, který s ní nacvičil Aristodemos. Hned první verš, jímž Helena oslovuje hrdinu Parida, však vyvolal v posluchačstvu úlek nad náhle pochopenou jinotajností vyřčených slov: „Vrátil ses z války! Kéž bys tam zemřel!“ U všech bohů, koho to napadlo vybrat zrovna tenhle verš? Ale Pompeius, když viděl, jak všichni náhle strnuli, jestli ve volbě slov vložených do úst jeho dcerky nebude spatřovat zlomyslnou schválnost, prolomil ticho hlasitým smíchem: „Je možná hodně lidí, kterým Homér ve vztahu ke mně, jako by mluvil z duše, ale vy k nim, moji drazí, přece nepatříte, to já dobře vím!“

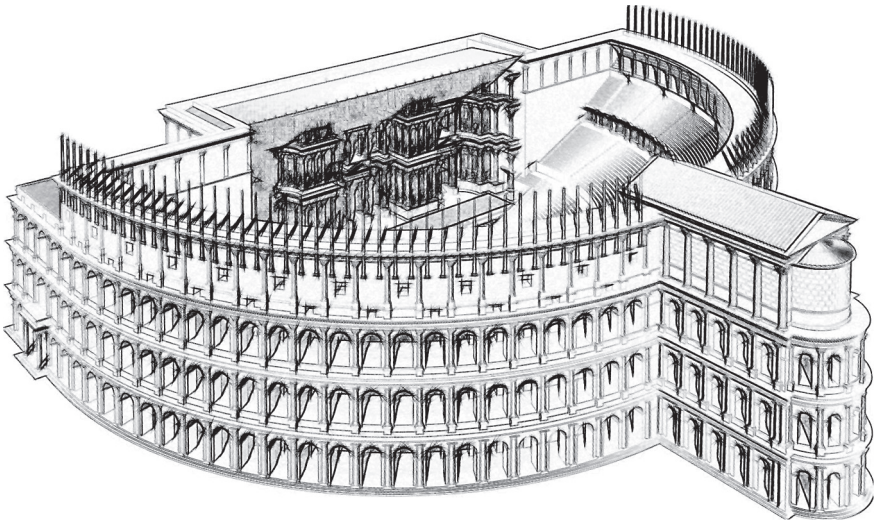
Pompeius, přivyklý poctám a velebení své velikosti, pocítil Catonovo hrubiánské odmítnutí své sňatkové nabídky jako ostudný políček do tváře, jehož palčivost nepomíjela. Jeho vypočítavý záměr obratnou sňatkovou manipulací se spřáhnout s všeobecně respektovaným mravokárcem Catonem a v těsném sepětí s ním si podřídit jím ovládaný senát ostudně ztroskotat. V zlobném naladění myslí si uvědomil, že senátní honorace v čele s tímto pětatřicetiletým dědičným konzervativcem není schopna dohlédnout, a tudíž ani náležitě ocenit světodějnou dalekosáhlost jeho dobytelských úspěchů na Sicílii, v Africe, v Hispánii i na Východě. Od svého návratu, přestože se nacházel na nejvyšším vrcholu slávy, pociťoval zarytou nepřízeň Catonem ovládaného senátu, s nímž se zjevně spolčovali i jeho noví nepřátelé Metellus Celer s bratrem Nepotem a exkonzul Lucullus a také, jak vycházelo najevo, i jeho věčný rival Crassus. Nevadí. Dá svým nepřátelům pocítit svou sílu. Nedozírné bohatství, jež si naloupil svým dovedným válčením, hodlal nyní plně využít k dosahování svých mocenských předsevzetí.

K jeho velkému osobnímu zklamání se mu zatím nedařilo proti všemu očekávání domoci se jednoznačné ratifikace svých úspěchů na Východě. V senátu se ozývaly hlasy znevažující obtíže a záslušnost jeho válečných operací jako pouhé pobíjení nějaké nevalně ozbrojené havěti a zpochybňující mocenské poměry, jež na Východě nastolil.

Po celý rok 62 př. n. l. a řadu měsíců následujícího roku se mu nedařilo prosadit svůj požadovaný triumf. Marné bylo i jeho usilování o schválení přidělu půdy, přislíbeného legionářům, kteří bojovali pod jeho velením. Cato, Lucullus, Metellus Celer i Nepos se znovu a znovu ostře stavěli proti jeho návrhům a požadavkům a vyvolávali nesouhlas s jeho uspořádáním poměrů ve východních provinciích. Podsouvali mu záměr stát se králem králů. Ani jeho představa, že by se mohl stát podruhé konzulem, se nenaplnovala, neboť prožluklý Cato mu zmařil možnost, aby se mohl včas ucházet o konzulát v nepřítomnosti souběžně s čekáním na triumf.

Teprve na podzim, 28. září roku 61 př. n. l., se Gnaeus Pompeius k svým pětačtyřicátým narozeninám konečně dočkal svého třetího triumfu. Postaral se, aby to byla podívaná, jakou Řím dosud nezažil. Takhle ho podle dochovaných zpráv líčí Bertold Brecht jako očitě svědectví Caesarova tajemníka: „Pochod byl nekonečný. Šlo koneckonců o triumf nad celým Východem, pokud je civilizovanému světu známý. Co se nějak dalo na lodě naložit, to se naložilo. Viděl jsem zrána na Dobyččím trhu portály chrámů na obrovských vozech tažených slony. Nevešly se do úzkých ulic a musely tam zůstat stát. Stanovené dva dny vůbec nestačily na to, aby se předvedlo všecko. Spousta kořisti zůstala nevyužita. Před průvodem se nesly dvě mohutné tabule, na nichž byla stručně zaznamenána válečná tažení. Byly tak vysoké, že vrážely do šňůr na prádlo, které byly nataženy přes ulice. Nesli je proto vodorovně, písmem nahoru, takže se daly číst z okna... Za tabulemi následoval téměř nekonečný průvod vozů s brněními, válečnými stroji a lodními zobci, za ním pochodovaly muly, které vlekly stříbro v ceně pěti set milionů pro státní poklad. Klenotníci naaranžovali na malý vozík sbírku vzácných drahokamů krále Mithridata. Hrací stolek vyřezaný ze dvou obrovských žlutých kamenů, tři nádherná lože, jedno z ryzího zlata, pětatřicet korun z perel. Tři zlaté sochy bohů. Malý chrám Múz osázený perlami a korunovaný slunečními hodinami. Mithridatův trůn a jeho žezlo. Jeho socha ze stříbra a monumentální busta ze zlata. Podivné tropické rostliny, jeden ebenovník. Bohatství a zlato poloviny světa se takto neslo smrdutými úzkými uličkami Říma... Na druhý den se triumfátor pochlubil kořistí živou. Na hrbolaté dlažbě klopytali poražení králové, knížata a rukojmí. Syn arménského krále Tigrana se ženou a dcerou. Sedm Mithridatových synů. Jeho

sestra. Jakýsi židovský král. Několik skythských žen královského rodu. Dva proslavení námořní lupiči. A za nimi zase velké tabule, tentokrát s obrazy. Tigranův útěk a Mithridatova smrt. Mezitím šklebící se barbarské modly, portrét známého bithynského popa, který byl zároveň bankéřem. A pak Veliký Pompeius. Na voze posetém perlami, oděn v tuniku, kterou udánlivě nosil Alexandr Veliký, obklopen legáty a tribuny na koni i pěšky... Lid se rozjásal, kdykoli zahlédl zlato na vozech nebo na zajatých králich...“ K svému líčení Brecht připojuje žánrovou skicu odrážející atmosféru triumfu: „Na jednom z výstupků chrámu Míru, až těsně pod střechou, seděla po dobu osmi hodin celá rodina – snad se tam vyšplhala po lanu. Chléb a pár sušených ryb si donesla s sebou. Žena tiskla k prsům kojence, zavinutého do jakýchsi hadříků. Když hnali kolem dva krále v poutech, povykovali její tři malí chlapi tak, že jim až přeskakoval hlas. Ale v chudších čtvrtích se ozývalo přece jen méně křiku než ve čtvrtích bohatých.“



Pompeiovo divadlo

Hned poté co Pompeius touto oslnivou podívanou spojenou s veřejným pohoštěním vydatně přivilil nezměrný obdiv, úctu a náklonnost, kterými ho zahrnoval lidový Řím, přikročil k stavebnímu zkrášlování

města nad Tiberou, jímž si chtěl postavit trvalý pomník. Na Martově poli začali kopáči, zedníci a kameníci na jeho náklad budovat monumentální kamenné divadlo, po jakém se už dávno volalo. Mělo být všestranně zdokonalenou kopií slavného divadla v Mytiléně na ostrově Lesbu. Snaha přispět velkoryse k výstavnosti Říma mu získávala neméně vřelou přízeň a vděk veřejnosti jako vítězství na bitevních polích. Senátoři však s nevolí shledávali, že monumentální stavební dílo s mohutným, mnohaposchodňovým amfiteátre a okrasným obezděním vyrůstá v těsné blízkosti prostor vyhrazených pro volby. Podsouvali proto Pompeiovi zlovolný záměr vyvolat dojem, že volby probíhají v Pompeiově stínu.

Sjednocenou nobilitou okázale přezíraný, očerňovaný a z úkladů podezíraný imperátor ztrácel chuť zapojovat se do veřejného života. V zápolení se senátem nutně potřeboval zdatného spojence. Tím spíš, že v příštím roce se měl již téměř najisto stát konzulem jeho nynější nenávidistný nepřítel Metellus Celer. Pompeius proto začal hromadně nakupovat hlasy, aby byl druhým konzulem zvolen jako Metellova protiváha někdo z pompeiovců. Nejvhodnější pro tuto roli se mu zdál jeho osvědčený legát Lucius Afranius. Dosáhl sice jeho zvolení, ale Afranius navzdory svým vojenským schopnostem v úřadu konzula žalostně selhal. Pompeiovi byl rozhodně k ničemu. Nedokázal se ho účinně zastat v žádné ze sršatých senátních rozprav o schválení jeho válečné činnosti ani o přídělech půdy pro veterány. Jeho spolukonzul Metellus ho snadno utloukal pádnými replikami a nakonec jej při hlasování zcela vyřazoval ze hry.

Pompeius se užívá hlubokým zklamáním. Jeho propuštění vojáci se potloukají římskými ulicemi a vysedávají v krčmách na Dobyččím trhu a nadávají. Velitel je propustil, jak předpisuje zákon. Požádal je, aby se dostavili k triumfálnímu pochodu. Vyplatil jim slušnou odměnu. Pět tisíc sestercií není málo peněz. Dá se za ně docela dobře pořídit hospodářství, koupit pár otroků, nějaké vinné keře, kůly, lis. Jen kdyby bylo aspoň kousek půdy, aby se daly založit vinice. Pompeius svůj slib splnil, požádal senát o půdu pro ně, ale celá ta věc se protahuje dodnes. Páni senátoři mají na všechno dost času. Jenže odměny se mezitím utrácejí po hospodách a za činži. Někteří z veteránů jsou už úplně na dně, půjčují si od kamarádů. Jak dlouho jim to vydrží? Jakmile se Pompeius objeví na foru, jeho bývalí legionáři se hrnou k němu. Stěžují si, reptají, někteří se dokonce odvažují mu zlostně vyčítat, že se o ně nestará, že je pustil k vodě.

Pompeius podléhá zatrpklosti. Očekával, že senát ocení nejenom jeho válečné zásluhy, ale i jeho vstřícnost a loajalitu. Místo toho na něj ze senátních lavic čiší mrazivá nevraživost. Ani Cicero není již, jak se zdá, dosti spolehlivým spojencem. Chce být zadobře s ním i s nimi. To neprospívá nikomu.

Snad jedinou spolehlivou oporou na politickém kolbišti byl jeden z tohoročných tribunů Lucius Flavius, jeho bezvýhradný obdivovatel a stoupenec. S plným využitím svých pravomocí se ujal prosazování pozemkového zákona umožňujícího odměnit válečné vysloužilce a pomáhat městským proletářům poskytováním přidělů půdy. Neváhal rigorózně uplatnit i své tribunské právo a prostřednictvím aedila zakročít proti každému, konzuly nevyjímaje, kdo poškozuje zájmy lidu. Dal zatknout a uvěznit konzula Metella Celera, Pompeiova sveřepého odpůrce, za urážlivé výpady hanobící vojevůdce a státníka s mimořádnými zásluhami o Římskou republiku. Hrozící konflikt s nedozírnými následky odvrátil nakonec sám Pompeius, když přiměl tribuna Flavia, aby uvězněného konzula propustil. Propukající krize ve vládních kruzích republiky byla zažehnána. Ale ihned propukla jiná, která se tentokrát nepříjemně dotkla i zájmů Pompeiova věčného soka Crassa. Jejím zdrojem byl svár mezi senátem a sdružením příslušníků jezdeckého stavu, equitů, zastupujícím společnosti výběřčích daní, tak zvaných publikánů, kteří si právo vybírat daně pronajímali od státu. Kvůli válce v asijských provinciích nemohli daně vybírat v předpokládané výši, a proto žádali senát o snížení smluvních poplatků za pronájem výběřčího práva. Senát jejich požadavky příkře odmítal, což poškozovalo boháče Crassa, který měl na ziscích publikánských společností svůj podíl. Třebaže se senátem držel krok v odmítání Pompeiových nároků, v dané chvíli si uvědomil, že tato instituce ovládaná kamarilou aristokratů není jen jařmem pro toho nenažrance Pompeia, ale i pro něj a pro každého, kdo se přičí jejím zájmům.

CAESARŮV KONZULÁT

Propraetor Gaius Julius Caesar se z dopisů své matky, tajemníka Aemilia, úředníků, kteří zastupovali jeho zájmy v Římě, i přátel, včetně Clodia, dozvídal o všem důležitém, co se dělo v metropoli. Sledoval Pompeiovo marné zápolení o příděly půdy veteránům. Ujasňoval si rýsující se proměnu společenského ovzduší. Všecko, co zavání válkou, začíná být nepopulární. Asijské tažení, donedávna oslavované, se najednou odsuzuje. Nadměrným dovozem otroků se prohloubila nezaměstnanost. Pachtýři a drobní rolníci dřou do úmoru, aby své pozemky proměnili v obilná pole, vinice, olivové háje. Hrozí se nepokojů a válek, které by mohly výsledky jejich dřiny zpustošit. Ve městech přitom roste chudoba, která hubí živnosti a drobný obchod. Napětí houstne tak, že vyvstává příznak občanské války. Přes všeobecný odpor k válce, vývoj poměrů si ji nejspíš nakonec vynutí. Caesar si ujasnil za daných poměrů své plány pro nejbližší dobu. Jeho tajemník Aemilius podle jeho písemných pokynů již v Římě kypří půdu pro jeho další vzestup.

Především se rozhodl uskutečnit triumfální průvod už jenom proto, aby učinil přítrž Ciceronovým znevažujícím pomluvám, že španělské tažení bylo spíš dílem finančních expertů a lichvářů než vojáků a že k bojům došlo, ale hlavně mezi dlužníky a věřiteli a že vojsko bylo použito leda k střežení naloupených pokladů. Caesar podal senátu podrobnou a důkladně zdokumentovanou zprávu o výsledcích bojových akcí, při nichž bylo pobito víc než 5000 nepřátel a dobytá a Římu podmaněna nová území. Zpráva na senátory učinila dojem do té míry, že mu již koncem února proti všemu očekávání požadovaný triumf schválili. Ciceronovi předtím, jako by nevěděl o jeho zlovolnostech, napsal velice zdvořilý a obdivný dopis s příslibem své podpory jeho záslužnému úsilí o prospěch státu. Naklonil si ho tím zřejmě na svou stranu. V dopise příteli Atticovi se tento na své zásluhy pyšný exkonzul později rozepíše o tom, jak ho Caesar svým dopisem potěšil a že s tímto nadějným mužem, který má „vítr v zádech“, navázal kontakt umožňující doufat, že ho „udělá lepším“, což bude dobrou službou republice.

Caesar zatím již pilně promýšlel a se svými lidmi připravoval vše pro schválený triumf, který by rád uskutečnil. Uvažoval o dvou tisících

trubačů s nástroji zhotovenými ze stříbra vytěženého z hispánských dolů. Zajistil si pro účast v průvodu skupinu náčelníků zpacifikovaných horských kmenů. A dvě stě hispánských krasavic. Své vojáky vybaví stříbrnými holeněmi z části ukořistěného stříbra. V průvodu předvede Římanům pět stovek pluhů vyrobených z hispánské železné rudy, které se pak losem přidělí zemědělcům obdarovaným půdou. Bude třeba zhotovit tabule s názvy dobytých lusitánských pevností a nově podrobených krajů. Shromáždit ukořistěné zbraně a cennosti. Všechno se musí stihnout do konce dubna. Práce a starostí s tím bude až nad hlavu a času není nazbyt.

Mimo to se rozhodl ve stanovené lhůtě do 12. července ohlásit kandidaturu na zvolení konzulem pro rok 59. Písemně anebo prostřednictvím svého sekretáře se spojil se zámožným expraetorem Luciem Lucceiem, že s využitím jeho peněz a své popularity společně rozvinou kampaň pro nadcházející volby konzulů. Caesarův stoupenec a důvěrník Gaius Matius, zastupující jeho zájmy v senátu, spolu s Aemiliem konali nezbytné přípravy k triumfu a s Lucceiovými finančníky a skupinou populárů počali již agitovat pro zvolení obou popularisticky orientovaných kandidátů. Lucceius do volební kampaně zapojoval své bankéře pod podmínkou, že se od něho ani od Caesara jako kandidátů konzulství nebude požadovat nic, co by vybočovalo ze zákonného postupu, rozhodně odmítal nějaké catilinovské buřičství.

Caesarovi pro volební účely ovšem přicházelo nesmírně vhod spojení s Clodiem, ochotným osvědčit mu vděčnou oddanost plným nasazením svých pouličních tlup k zajištění jeho volebního vítězství. Vše nasvědčovalo tomu, že Caesarovy vyhlídky na získání konzulátu jsou neobyčejně příznivé.

Konečně vyřídil v Hispánii všechny neodkladné vládní i soukromé záležitosti, které ho nutily o pár týdnů odložit svůj předčasný návrat do Říma. Vášnivým celonočním objímáním se rozloučil i se svou domorodou milenkou. Správu provincie na několik měsíců, do příchodu nového propraetora, svěřil spolehlivým rukám svého quaestora Veta. S jednou ze svých legií, s níž dobýval rozsáhlá území na atlantickém cípu Iberského poloostrova, se poté v Cadizu s veškerou kořistí i nahospodařeným mnohamilionovým majetkem a také se vším, čím se chystal Římu pochlubit při svém triumfu, nalodil na válečné galéry a nákladní

plavidla a vyplul k italským břehům. Začátkem června jeho flotila s naplno vzduťmi plachtami a s neúnavně příčinlivým úsilím veslařů přistála v Brundisiu. V čele svých kohort se neprodleně vydal po Aureliově silnici na pochod k Římu. Dodatečně budou za vojenskými kolonami vypraveny vozy s veškerým neživým i živým nákladem, který měl být v triumfálním průvodu předveden obyvatelům Říma. Tajemník Aemilius a ostatní Caesarovi lidé už mezitím zařídili a připravili všechno k triumfu. Caesar sám však musí se svou legií určenou k triumfálnímu pochodu zastavit před městem. Nesmí vstoupit do Říma dříve než v senátem určený den svého triumfu. Ubytoval se zatím na Martově poli, ve Ville Publica, a jeho vojáci se utábořili ve stanech na prostranství za její zdí, v těsné blízkosti staveniště monumentálního Pompeiova divadla.

V té době byl již stanoven den konzulských voleb, jichž se Caesar hodlal rovněž zúčastnit. Předpokládal, že triumf s velkolepými oslavami jeho schopností a zásluh zvýší významně vyhlídky, že bude zvolen. Jeho plány však narážely na překážku. Zákon nařizoval, že uchazeč o zvolení se musí voličům osobně představit na Foru. Tomuto požadavku ovšem před konáním triumfu nemohl vyhovět. Vyslal proto dvojici svých důstojníků, aby jeho jménem požádali senát o povolení možnosti kandidovat v nepřítomnosti anebo dát se zastupovat zplnomocněným důvěrníkem. Vzhledem k autoritě jeho osobnosti plynoucí z funkce velekněze i k hispánským úspěchům byla většina senátorů v čele s Gaiem Matiem ochotna jeho žádosti vyhovět. (Podle Suetonia, který byl ovšem proti Caesarovi zaujat, tato žádost, podaná možná i formou dopisu, se setkala s všeobecným odporem. Nepřesvědčivost jeho tvrzení vyplývá z prokázané Catonovy snahy nedopustit závěrečné hlasování, které zřejmě všeobecný odpor nezaručovalo.) Ať tomu bylo jakkoliv, Cato, který byl rozhodným odpůrcem Caesarovy žádosti, ve své zlovolné zaujatosti vůči Gaiovi Juliovi jako milenci své sestry, použil opět svého oblíbeného triku k zmaření senátního usnesení. Ujal se slova a řečnil s úmyslnou zdlouhavostí, jen aby vypršel čas do soumraku, kdy jednání senátu muselo být zakončeno bez usnášení. Sledujme jeho průběh očima Bertolda Brechta: „Zasedání senátu začalo v jedenáct a Cato si vyžádal slovo, aby navrhl jakési stavební práce, které si vynucuje prasklá vodovodní roura ve vnitřním městě. Byl v tváři celý rudý, poněvadž si zřejmě místo obvyklého jednoho džbánu falernského dopřál po ránu džbánek dvou.“

Mluvil však ze začátku naprosto k věci. Nikdo mu nenaslouchal, všichni čekali na hlasování o dispensu pro Caesara. Když Cato mluvil asi hodinu o nutnosti zajistit přísun vody pro vnitřní město, pustil se do výkladu o vodovodní síti vůbec. S tím vydržel do jedné. Pak popisoval každý detail. Senátoři se zase scházeli z chodeb, ale řečník se krátce zahleděl na strop a pustil se s náramnou elegancí do historie vodovodu od založení města. Asi tak ke třetí odpoledne dorazil ke Gracchům... Posměch byl vystřídán výkřiky. Chvilími se řečníkův hlas úplně ztrácel v bouři nevole, ale Cato v projevu neochvějně pokračoval se zdrcující bezelstností... Kolem čtvrté na chodbách postávala spousta senátorů, většinou už zcela apaticky. V zastrčených koutech dřímalo několik tlustých starců opírajících se o sloupy. V sále sedělo v naprostém znechucení silně prořídlé auditorium a Cato, tlustý a buclatý, stále mluvil a mluvil. Jeden ze senátorů, který se už nedokázal přemáhat, se těžce zvedl a vyběhl ven...“ Jednání senátu, který se scházel jen v určené dny a nemohl zasedat ve dnech konání lidových shromáždění, mělo pokračovat až po oficiálním oznámení jmen kandidátů. Řečníkovi se takto dařilo posouvat je k zakončení bez projednání Caesarovy záležitosti, což znamenalo, že se Caesar nestihne včas přihlásit ke konzulské volbě. Cato, jemuž šlo hlavně o jeho vyřazení z těchto voleb v zájmu usnadnění kandidatury svého nepříteli schopného zetě Marca Calpurnia Bibula, se však přepočítal.

Triumf byl zajisté, všeobecně vzato, jednou z nejvyšších poct, jaké mohl římský aristokrat dosáhnout. Jako ocenění válečných zásluh v Hispánii znamenal nepochybně mimořádný úspěch propraetorského působení. Co si mohl Caesar přát víc než jet po Via Sacra na Forum Romanum až k chrámu Jova Optima Maxima, s hrdě vztyčenou hlavou, ověnčen laurem, v purpurové tóze na válečném voze taženém čtyřspřežím běloušů, ohlašován rachotem bubnů a fanfárami stříbrných trubek, v oblacích kadidlové vůně, zasypáván květinami a pozdravován jáсотem davů?

Caesar byl ve Ville Publica prostřednictvím svých zvědě informován o průběhu senátního jednání. Pochopil, oč Catonovi běží. Třikrát si dal studenou sprchu, aby se osvěžil. Kolem druhé hodiny ztratil definitivně trpělivost. Oblékl si tógu a dal se dovézt až na kraj města, kam se dostavilo dost lidí, aby jej pozdravili. V pět hodin se rozhodl. Postaven před volbu, čemu dát přednost, zda jistotě schváleného již triumfu, anebo zatím